FAKTA.
1B/2019
express



VILKA SPRÅK LÄSES I DEN GRUNDLÄGGANDE UTBILDNINGEN?

Statistika uppgifter om elevernas språkstudier och språkval

BAKGRUND

Cirka 80 % av eleverna i de finländska grundskolorna läser, förutom det andra inhemska språket, endast ett främmande språk som oftast är engelska. Att engelskan är populär förklaras av dess ställning inom den globala kommunikationen och många tänker att kunskaper i andra språk inte behövs. Studierna i engelska är heltäckande och eleverna lär sig också språket mycket väl, men studierna i frivilliga språk har minskat under de senaste tjugo åren.

Att finländarna har allt mer begränsade språkkunskaper är ett fenomen som med skäl väcker oro. Denna utvecklingstrend har redan länge varit en utmaning också för professionella inom språkundervisningen. Hur kan man få eleverna och deras vårdnadshavare att förstå värdet av mångsidiga språkkunskaper? Hur kan man motivera eleverna att läsa flera språk? Hur kan man uppmuntra dem att börja sina språkstudier med något annat språk än engelska?

Samtidigt är det också en fråga om hur omfattande språkutbudet är och om elevernas möjligheter att läsa språk. Kommunens storlek, invånarantal, befolkningstäthet, befolkningsstruktur och den allmänna ekonomiska situationen skapar sina egna förutsättningar för i vilken omfattning utbildningsanordnarna kan erbjuda studier i olika språk. Också val och värderingar samt tillgången på språklärare är av betydelse. Hur omfattande språkpaletten som står till buds är, har en direkt koppling till jämlikheten i den grundläggande utbildningen och det är bra att beakta detta både lokalt och nationellt. Statistiken visar att de regionala skillnaderna har ökat när det gäller studier i frivilliga språk.

Man har försökt göra grundskolans språkutbud mångsidigare med hjälp av olika språkprojekt, som t.ex. KIMMOKE och Språktivoli. Projekten syns som uppåtgående trender i språkvalsstatistiken, men på längre sikt har deras inverkan endast varit en ökning med några procentenheter. Spetsprojekten i språk inom regeringens program Den nya grundskolan, som inleddes 2017, syftar till mer långsiktiga resultat. Språkstudierna ska inledas tidigare, utvecklas och göras mer mångsidiga, samtidigt som skolan, vårdnadshavarna och tredje sektorn ska engagera sig i att stödja de tidigarelagda språkstudierna.

I det här numret av Fakta Express vill vi utgående från statistiken ge en helhetsbild av språkstudierna i grundskolan. Vilka språk och vilka lärokurser läser eleverna i grundskolorna? Hur har språkvalen förändrats under årens lopp?

Statistiken kommer från utbildningsförvaltningens statistiktjänst Vipunen och gäller elever i både finsk- och svenskspråkiga skolor, om inte annat nämns. Som bakgrundsmaterial har Utbildningsstyrelsens, Nationella centret för utbildningsutvärdering och Europeiska kommissionens utredningar om språkundervisningen använts.

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSSTYRELSEN

UNDERVISNINGEN I SPRÅK BÖRJAR I FORTSÄTTNINGEN PÅ ÅRSKURS 1

För närvarande börjar språkundervisningen med ett A1-språk, som är gemensamt för alla, senast på tredje årskursen i grundskolan. Undervisningen i B1-språket, som också är gemensamt för alla elever, börjar senast på sjätte årskursen. I årskurserna 1–6 kan eleverna dessutom börja läsa ett frivilligt A2-språk. B1-lärokursen är i de finskspråkiga skolorna oftast det andra inhemska språket, svenska, om eleven inte har börjat läsa det som A1- eller A2-språk. I de svenskspråkiga skolorna inleds det andra inhemska språket, finskan, oftast som A1-språk och engelskan som A2-språk.

På årskurserna 7–9 fortsätter eleverna studierna i de språk som de påbörjat i årskurserna 1–6 och dessutom kan de välja ett nytt frivilligt B2-språk, som i allmänhet inleds på åttonde årskursen. Utbildningsanordnarna får lokalt besluta vilka språk de erbjuder eleverna.

Statsrådet fattade 20.9.2018 beslut om att ändra förordningen om den grundläggande utbildningen och om timfördelningen så att timantalet på årskurserna 1 och 2 utökas med två årsveckotimmar. Timmarna används för undervisningen i A1-språket, som börjar senast på våren på årskurs 1 med minst ½ årsveckotimme. I övrigt får utbildningsanordnaren besluta hur tilläggstimmarna placeras.

Ändringarna i lagstiftningen förutsätter att Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen (2014) justeras, vilket görs före 1.5.2019. Utbildningsanordnarna kan därefter påbörja beredningen av de lokala läroplanerna. Dessa tas i bruk 1.1.2020.

Undervisningen i språk på årskurserna 1 och 2 utökades betydligt vid övergången till den nya läroplanen för den grundläggande utbildningen hösten 2016. Då överfördes en timme i A1-språket från årskurserna 7–9 till årskurserna 1–6 och många utbildningsanordnare tidigarelade tidpunkten för påbörjandet av A1-språket genom att överföra timmen till den andra årskursen. Förändringen är tydlig eftersom 12 % av alla elever på årskurs 2 läste A1-språket år 2015 och år 2017 var andelen redan 38 %.

Lagändringen som gäller tidigareläggandet av språkundervisningen förutsätter att grunderna för läroplanen, men också de lokala läroplanerna, justeras.

LÄROKURSERNA I SPRÅK

A1-språket

börjar nu senast på årskurs 3 och från och med 2020 senast på vårterminen på årskurs 1, gemensamt för alla

A2-språket

börjar i allmänhet på årskurs 4 eller 5, frivilligt

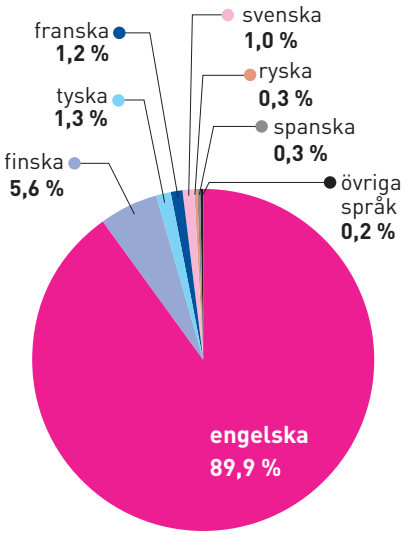
B1-språket

börjar senast på årskurs 6, gemensamt för alla

B2-språket

börjar på årskurserna 7–9, frivilligt

A1-SPRÅKVALEN ÅR 2017 (årskurs 3)



AV A1-SPRÅKEN ÄR ENGELSKA VANLIGAST OCH AV B1-SPRÅKEN SVENSKA

De flesta eller över 90 % av eleverna i grundskolan läser engelska som A1-språk. I de svenskspråkiga skolorna är ändå finska det vanligaste A1-språket.

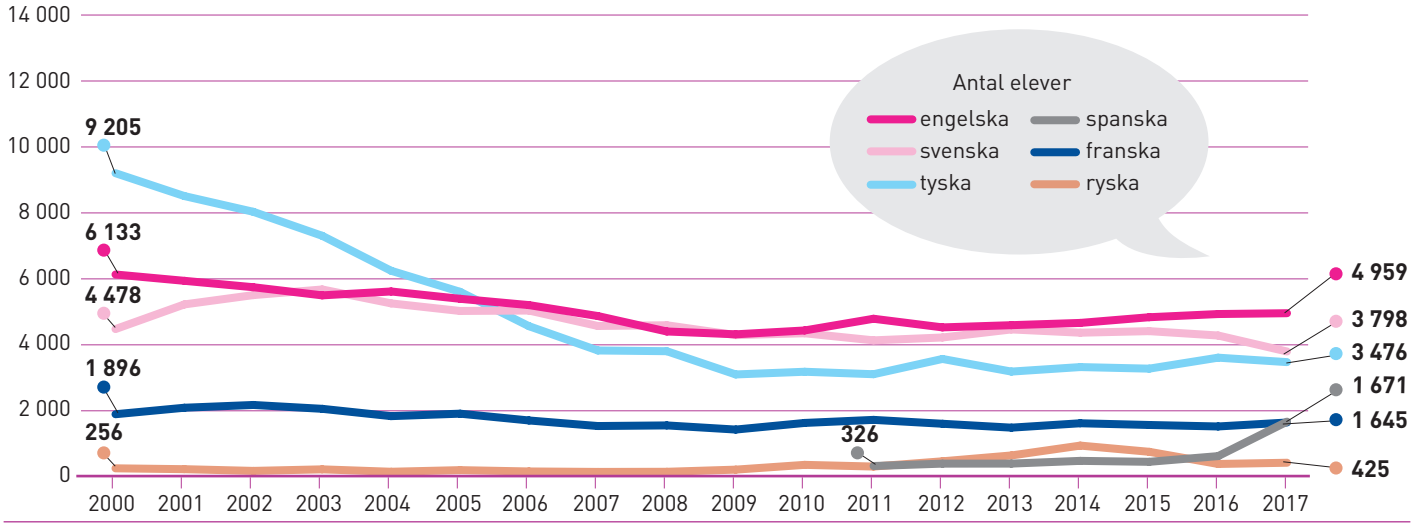
Åren 2011–2017 har andelen elever som läser franska eller tyska som A1-språk legat omkring 1 % av alla elever på årskurs 3, dvs. cirka 750 elever per språk. Vanligast är det att läsa dessa språk i Nyland, där 80 % av dem som läser franska och 50 % av dem som läser tyska bor. Efter eleverna i Nyland är det eleverna i Birkaland som är de aktivaste när det gäller att läsa franska och tyska.

Antalet elever som läser ryska och spanska som A1-språk har ökat något under samma tidsperiod. Antalet elever som läser ryska på årskurs 3 har fördubblats och antalet som läser spanska har mer än fyrdubblats. Det är fortfarande mycket få elever det handlar om och dessa språk läses framförallt i Nyland. Dessutom läser eleverna också mera ryska i Södra Karelen och spanska i Birkaland.

Såsom redan ovan konstaterades är det vanligast att läsa B1-språk i de finskspråkiga skolorna, och för de flesta eleverna är B1-språket det andra inhemska språket svenska. Mindre än 1 % av eleverna i de finskspråkiga skolorna läser något annat språk som B1-språk, som t.ex. engelska eller tyska.

Andelen elever som läser franska eller tyska som A1-språk har varit ungefär 1 %. Antalet elever som läser ryska och spanska ökar, men är fortfarande mycket litet.

A2-SPRÅKVALEN BLAND ELEVERNA I ÅRSKURS 5 INOM DEN GRUNDLÄGGANDE UTBILDNINGEN ÅREN 2000–2017



ANTALET ELEVER SOM LÄSER ETT FRIVILLIGT A2-SPRÅK HAR MINSKAT MED CIRKA EN TREDJEDEL UNDER DE SENASTE TJUGO ÅREN

Intresset för språkstudier var som högst i mitten av 1990-talet då mest frivilliga språk lästes. År 1997 läste 41 % av eleverna på årskurs 5 ett A2-språk. Sedan började antalet elever som läste ett A2-språk att minska och var som lägst 2009 då endast 24 % av årsklassen läste ett A2-språk. Minskningen gällde i synnerhet de finskspråkiga skolorna. Från och med 2010 har antalet elever som väljer frivilliga språk igen ökat och 2017 läste 27 % av eleverna på årskurs 5 ett frivilligt språk.

Trots att det skett ett visst uppsving har de regionala skillnaderna när det gäller val av frivilliga språk ökat från början av 2000-talet. Exempelvis i skolorna i Kajanaland läste endast knappt 4 % av eleverna på årskurs 5 ett A2-språk år 2017. Också i Satakunta, Päijänne-Tavastland, Södra Savolax, Norra Savolax, Södra Österbotten och Norra Österbotten var andelen elever som valde ett A2-språk under 10 %. Endast i cirka hälften av kommunerna i Finland läser eleverna A2-språk och i en del har man helt slutat erbjuda dessa språk. I många kommuner begränsas möjligheterna att bilda undervisningsgrupper för frivilliga språk av det fastställda minimiantalet elever, som inte varje år uppfylls.

Engelska, som väljs mest som A2-språk, lästes av 8 % av eleverna på årskurs 5 år 2017. Av dem som läser engelska går 65 % i svenskspråkiga skolor, där finskan oftast är A1-språk.

Endast i cirka hälften av kommunerna i Finland läser eleverna A2-språk och i en del kommuner har man helt slutat erbjuda A2-språk.

Svenska och tyska lästes av 6 % av eleverna i årsklassen som A2-språk, franska av 3 %. Tyskan har förlorat mest i popularitet under årens lopp. Tyska lästes i början av 2000-talet av 14 % av eleverna på årskurs 5. Spanskans popularitet som A2-språk har däremot ökat klart de senaste tio åren.

I PRIVATA OCH STATSÄGDA LÄROANSTALTER LÄSES MERA SPRÅK

År 2017 fanns 85 privata eller statsägda skolor samt 2 269 skolor som var kommunala eller drevs av en samkommun i Finland. Av de privata skolorna är 40 % belägna i Nyland.

Skillnaden är stor när man jämför antalet språk som läses av elever i privata eller statsägda läroanstalter med elever i andra läroanstalter. År 2017 läste 41 % av eleverna i privata eller statliga skolor flera än två språk, medan inte ens en femtedel av eleverna i kommunernas och samkommunernas skolor har ett lika mångsidigt språkval.

Den socioekonomiska bakgrunden kan delvis påverka språkvalen. Det finns belägg i forskningen på att elever i bostadsområden med hög socioekonomisk status oftare än genomsnittet läser något annat språk än engelska som A-språk.

Ur jämlikhetsperspektiv borde inte heller elevens behov av stöd eller elevens eget modersmål få vara faktorer som begränsar de reella möjligheterna till språkval.

BLAND B2-SPRÅKEN ÖKAR SPANSKA I POPULARITET, MEDAN FRANSKA OCH RYSKA MINSKAR

Populärast var studier i frivilliga B2-språk år 1996 då 43 % av eleverna på årskurserna 8 och 9 läste ett B2-språk. Antalet elever som läser B2-språk har på ett par decennier minskat kraftigt och år 2017 utgjorde de cirka 17 % av eleverna i årskurserna 8 och 9.

De populäraste B2-språken är tyska och franska, även om också spanskan under de senaste tio åren nästan har ökat till samma nivå som franskan. År 2017 läste 5 % av alla eleverna i årskurserna 7–9 tyska och 2,5 % franska samt 2 % spanska. Andelen elever som valt tyska har sedan början av 2000-talet sjunkit med 2,1 procentenheter och andelen elever som valt franska med 1,7 procentenheter. Under de senaste åren har ändå tyskan igen ökat något i popularitet. B2-ryskan ökade i popularitet ända fram till 2014, då språket lästes av drygt 2 % av eleverna i årskurserna 7–9. År 2017 hade antalet sjunkit med häften.

Mest B2-tyska och -franska läses i Nyland, Egentliga Finland, Österbotten och Norra Österbotten. Också spanskans popularitet har ökat. Spanska läses i synnerhet av flickor i Birkaland, Egentliga Finland och Nyland, där de utgör två tredjedelar av dem som läser spanska i dessa regioner.

Också det traditionella latinet läses fortfarande som B2-språk, även om latinstudierna håller på att minska något. År 2017 läste sammanlagt endast 400 elever latin, huvudsakligen i finskspråkiga skolor.

Frivilliga språk lästes av mer än en fjärdedel av eleverna i årskurserna 7–9 i Nyland, Birkaland och Södra Karelen. I övriga regioner är andelen under en femtedel.

FLERSPRÅKIGHET ÄR EN RESURS I ALLT LÄRANDE

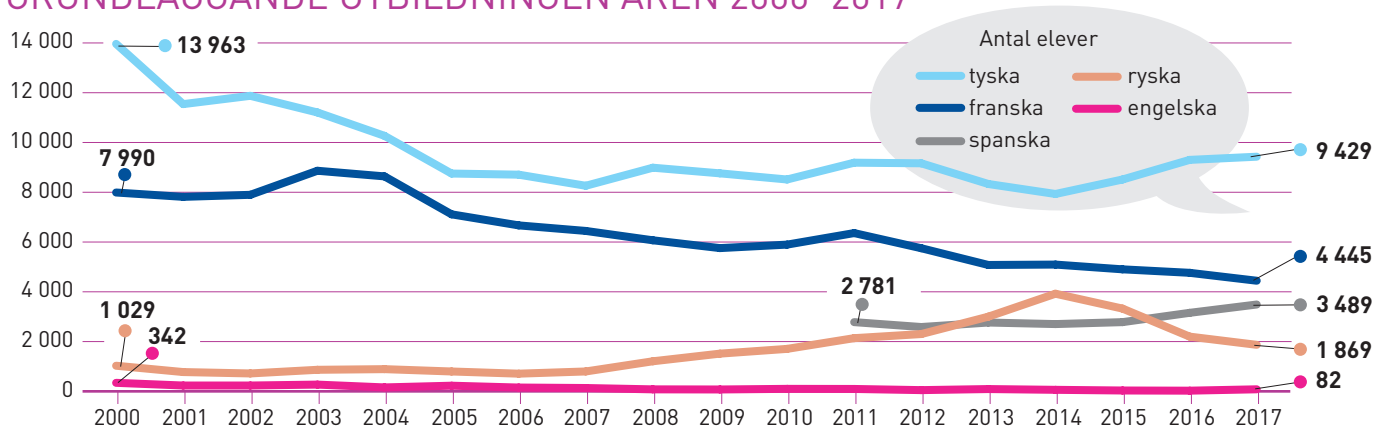
I grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen (2014) konstateras att utgångspunkten för språkundervisningen i skolan är att man ska kunna använda språket i olika situationer. Ett funktionellt och undersökande grepp på språkinlärningen stärker elevernas språkmedvetenhet och främjar parallell användning av olika språk. Språkmedvetenheten är hela skolans angelägenhet och i skolan bekantar sig eleverna med både skolans språk, med språk inom olika kunskapsområden och också med de språk som finns i elevernas vardag. Språkmedvetenhet innebär att man förstår språkets centrala betydelse i lärandet, i kommunikationen och för samarbetet samt för identitetsskapandet och integreringen i samhället.

Språkmedvetenhet och språkfostran utgör en viktig del av undervisningen, eftersom skolorna har en allt större kulturell och språklig mångfald. Språkfostran hjälper eleverna att se det som naturligt att olika språk används parallellt i skolans vardag. Språkmedvetenhet innebär att attityder som gäller språk och språkgrupper diskuteras och man värdesätter språk och mångsidiga språkkunskaper.

Barnen är flerspråkiga redan när de kommer till skolan och deras språkkunskaper består av färdigheter på olika nivå i modersmålet och i andra språk samt i olika dialekter av dessa. I skolan får eleverna handledning i att bli medvetna om de många olika nivåerna i språklig och kulturell identitet. Undervisningen stöder elevernas flerspråkighet genom att utnyttja alla språk, också dem som eleverna använder på sin fritid. Undervisningen stärker elevernas tilltro till att de kan lära sig språk och uppmuntrar dem att modigt använda också baskunskaper i olika språk.

De populäraste B2-språken är tyska och franska, som lästes av sammanlagt 8 % av eleverna i årskurserna 7–9.

B2-SPRÅKVALEN BLAND ELEVERNA I ÅRSKURS 7–9 INOM DEN GRUNDLÄGGANDE UTBILDNINGEN ÅREN 2000–2017



FLICKORNA LÄSER FLERA SPRÅK OCH MERA MÅNGSIDIGT ÄN POJKARNA

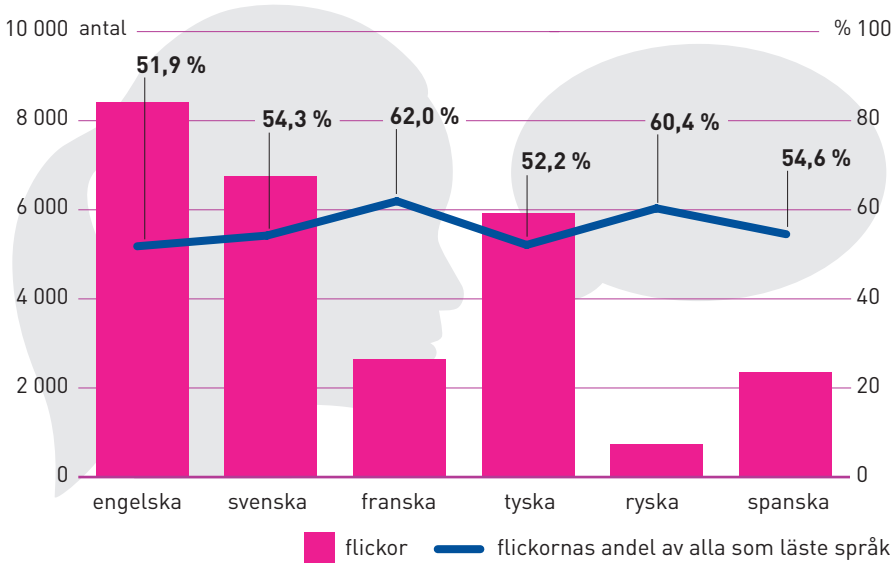
Flickorna gör mångsidigare språkval redan när det gäller A1-språket som är gemensamt för alla. Pojkarna i årskurserna 1–6 väljer oftare engelska, medan flickorna är i majoritet när det gäller val av svenska, franska, tyska, ryska och spanska som A1-språk.

Nästan två tredjedelar av dem som väljer ett B2-språk är flickor.

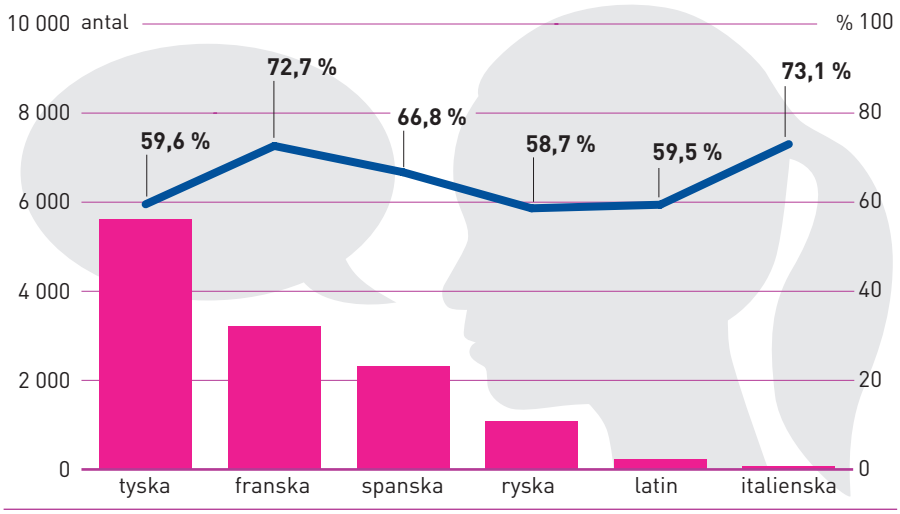
Flickorna väljer oftare än pojkarna ett frivilligt A2-språk i årskurserna 1–6. Flickornas andel är stor särskilt av dem som läser A2-franska eller -ryska, där de utgör mer än 60 %.

Också av de elever på årskurs 7–9 som valde ett B2-språk, var cirka 64 % flickor år 2017. Av dem som läste franska och italienska som B2-språk var nästan 75 % flickor och av dem som läste spanska nästan 70 % flickor.

ANDEL OCH ANTAL FLICKOR SOM LÄSTE A2-SPRÅK ÅR 2017 (årskurs 1–6)



ANDEL OCH ANTAL FLICKOR SOM LÄSTE B2-SPRÅK ÅR 2017



STÖRSTA DELEN AV SPRÅKLÄRARNA ÄR KVINNOR

År 2016 utgjorde kvinnorna 77 % av lärarkåren i grundskolorna. Kvinnornas andel av språklärarna var ännu större, eftersom över 90 % av lärarna i engelska, franska, tyska, ryska, spanska och svenska var kvinnor.

Nästan alla språklärare var formellt behöriga att undervisa i sitt ämne. Situationen har förbättrats under de senaste åren, eftersom alla lärare i spanska och 93 % av lärarna i ryska var behöriga för sin uppgift år 2016, medan andelen behöriga både i spanska och ryska var 75 % år 2013.

LÄROPLANSGRUNDERNA SVARAR MOT TIDENS UTMANINGAR

Vid utarbetandet av läroplansgrunderna för den grundläggande utbildningen, som trädde i kraft hösten 2016, preciserades språkundervisningens uppgift och mål så att den skulle svara mot utmaningarna i tiden. För engelskan uppgjordes egna läroplansgrunder. För gymnasiet uppgjordes grunder för asiatiska och afrikanska språk, som kinesiska, japanska och arabiska, eftersom det sedan början av 2000-talet blivit allt populärare att börja läsa dessa språk redan i grundskolan.

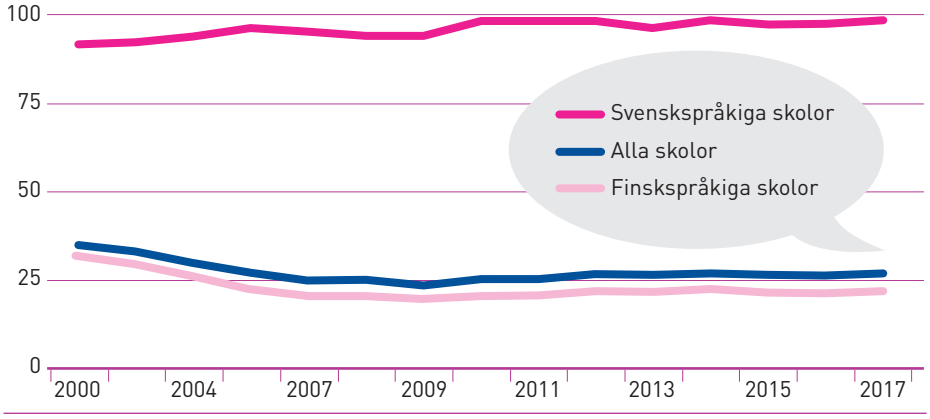
NÄSTAN ALLA ELEVER I DE SVENSKSPRÅKIGA SKOLORNA LÄSER TVÅ A-SPRÅK

I de svenskspråkiga skolorna läser nästan 90 % av eleverna det andra inhemska språket, dvs. finska som A1-språk. Studierna i finska inleds allt oftare på den första eller andra årskursen. År 2017 påbörjade hälften av eleverna studierna i A1-språket i årskurs 1, medan en femtedel gjort det ett par år tidigare. På motsvarande sätt läste redan nästan 80 % av eleverna på andra årskursen A1-språket, medan det år 2015 var en fjärdedel. En liten del av eleverna i de svenskspråkiga skolorna inleder fortfarande sina språkstudier i årskurs 3.

En del av eleverna i de svenskspråkiga skolorna läser engelska som A1-språk. Exempelvis år 2017 läste 87 % av eleverna i årskurs 3 finska som A1-språk och 13 % engelska. A1-engelska läses särskilt på Åland, där engelska är obligatoriskt, och i sådana områden där eleverna redan av andra orsaker har en stark finska.

Enligt en utredning som gjordes år 2013 är cirka hälften av eleverna i de svenskspråkiga skolorna från svenskspråkiga familjer och 40 % från tvåspråkiga familjer, där man talar svenska och finska. Resten har finska som hemspråk eller något annat hemspråk än svenska och finska. De tvåspråkiga eleverna läser i stor utsträckning modermålsinriktad finska som A1-språk.

ANDEL AV ELEVERNA I ÅRSKURS 5 INOM DEN GRUNDLÄGGANDE UTBILDNINGEN SOM LÄSTE A2-SPRÅK ÅREN 2000–2017 Andel av alla elever, %



I de svenskspråkiga skolorna är det andra inhemska språket, dvs. finskan, i allmänhet A1-språk. Nästan 99 % av eleverna läser också ett A2-språk, som oftast är engelska.

I de svenskspråkiga skolorna inleds studierna i A2-språket i allmänhet redan i årskurs 4. År 2017 läste nästan 99 % av eleverna i årskurs 5 ett A2-språk. Det vanligaste A2-språket var engelska, som lästes av 85 % av årsklassen år 2017. Nästan alla elever i de svenskspråkiga skolorna läser två A-språk, medan endast drygt 20 % av eleverna i de finskspråkiga skolorna gör det.

År 2017 läste nästan 30 % av eleverna i årskurserna 7–9 i de svenskspråkiga skolorna ett B2-språk. Hälften av dem valde tyska och en fjärdedel valde franska.

I de svenskspråkiga skolorna läser en större andel av eleverna i årskurserna 7–9 ett större antal språk än i de finskspråkiga skolorna. År 2017 läste 32 % av eleverna i årskurs 7–9 i de svenskspråkiga skolorna tre eller fyra språk, medan 20 % av eleverna i de finskspråkiga skolorna läste lika många språk. På motsvarande sätt nöjde sig 65 % av eleverna i de svenskspråkiga skolorna med de två obligatoriska språken, medan 79 % gjorde det i de finskspråkiga skolorna.

SPRÅKLIG MÅNGFALD STÄRKER DE FINLÄNDSKA SPRÅKRESERVERNA

Att 6,8 % av befolkningen har något annat modersmål än de inhemska språken är också en del av den finländska språkreserven. Den andel av befolkningen som är bosatt i Finland och som har ett främmande språk som modersmål har ökat särskilt under de senaste tio åren.

I undervisningen i elevens eget modersmål deltog över 18 000 elever i den grundläggande utbildningen år 2017. Det fanns totalt 60 olika modersmål och mest lästes ryska, somaliska och arabiska.

Utbildningsstyrelsen är ett ämbetsverk inom undervisnings- och kulturministeriets område, som svarar för utvecklingen av utbildning, småbarnspedagogik och främjande av internationalisering.

ISSN: 2242–2951 (häft.) • 2242-296X (pdf)
ISBN: 978–952–13–6575–1 (häft.) • 978-952-13-6576–8 (pdf)
Ombrytning och grafik: Liisa Valtonen

UTBILDNINGSSTYRELSEN
Hagnäskajen 6, PB 380, 00531 Helsingfors, tfn. 0295 331 000
www.utbildningsstyrelsen.fi